

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBB	 Volt	 NSC
Energieonafhankelijkheid	Sectoren zoals de energiesector en de economische sector moeten binnen Europa zoveel mogelijk zelfvoorzienend worden. Nederland en Europa worden volledig onafhankelijk van de import van Russische olie en gas. Energiebesparing maakt Nederland veiliger en minder afhankelijk van andere landen. Zo kunnen we bijvoorbeeld de import van vervuילend schalliegas uit de VS en van olie en gas vanuit Rusland sneller afbouwen.		Goed klimaatbeleid draagt bij aan energie-onafhankelijkheid: we zijn nu voor onze energievoorziening afhankelijk van landen waar we niet afhankelijk van willen zijn.	Versterken van de energieautonomie door meer in te zetten op fossiele bronnen en kernenergie.		BBB wil dat Nederland minder afhankelijk wordt van landen als China en Rusland. Daarom moet de maakindustrie behouden en versterkt worden. Strategische autonomie begint met een sterke eigen industrie.	Investeren in een gecoördineerde Europese aanpak om klimaatneutraliteit en energieonafhankelijkheid te bereiken. Europese fondsen, waarbij gekeken wordt naar waar het snelst klimaatwinst geboekt kan worden. Doordat in 2035 gas niet meer de prijs van elektriciteit op de markt bepaalt is het risico lager dat toekomstige geopolitieke conflicten gaan zorgen voor extreme elektriciteitsprijzen.	Energie-onafhankelijkheid is door de huidige politieke situatie in de wereld belangrijker dan ooit. Sterk stijgende gas- en olieprijsen hebben ons bewust gemaakt van het belang van eigen, betaalbare en duurzame energie. Dat geldt voor onze huishoudens en industrie.
Betaalbare energie voor iedereen	Het energiesysteem van de toekomst is duurzaam, schoon en betaalbaar. Dat vraagt om een snelle afbouw van fossiele bronnen, een forse groei van hernieuwbare energie en een transitie van de industrie, vervoer en gebouwen. We introduceren een progressieve energiebelasting die mensen met lage inkomens ontziet en ervoor zorgt dat grootverbruikers meer gaan betalen.		Gelijk speelveld met buurlanden qua nettarieven en in het bijzonder aandacht voor de energierekening van huishoudens met een krappe beurs.	Huidige klimaat- en energiebeleid maakt energie duurder. Stoppen alle klimaatplannen en de €1.000 miljard die daarmee bespaard wordt (omgerekend €230.000 per huishouden) teruggeven aan de hardwerkende Nederlander in de vorm van een lastenverlichting. Verlagen van de energiebelastingen (op elektriciteit van van €0,12 naar €0,11 per kWh; en op gas van €0,70 naar €0,17 per m3) en terugdraaien van de ODE-verhoging, om energierekening fors te laten dalen.		Eerlijke kostenverdeling waarborgen: de rekening mag niet steeds bij burgers en het mkb terecht komen.	Nieuw klimaatbeleid dat invloed heeft op de portemonnee moet getoetst worden op het eerlijk verdelen van de lasten. Ook moet er gekeken worden naar de kosten voor de volgende generaties van het lenen van geld voor fondsen: dit wordt voorkomen door de vervuiler nu te laten betalen. -We werken toe naar een stelsel waarbij een gedeelte van de inkomsten van CO ₂ -heffingen (o.a. belasting en ETS) beschikbaar gesteld wordt om de verduurzaming te financieren bij inwoners die dit zelf niet kunnen betalen. De komst van de ETS II (transport en wonen) is bij uitstek de gelegenheid om dit in te voeren, aangezien nationale overheden zelf mogen beslissen hoe de inkomsten uit ETS II verdeeld gaan worden. CO ₂ -heffingen zorgen ervoor dat ondernemers en consumenten rekening gaan houden met de hoogte van hun CO ₂ -uitstoot.	We voeren een sociaal tarief in op de energiebelasting, waardoor het verwarmen van uw huis goedkoper wordt.
Groene economie	We gaan ons meer richten op het ondersteunen van het toekomstbestendige midden- en kleinbedrijf, groene innovaties en lokale initiatieven.		We willen werk maken van "true pricing", om vervuiling en uitbuiting van arbeiders tegen te gaan. Om bedrijven te stimuleren duurzaam en eerlijk geproduceerde producten aan te bieden. Inzetten op Europees gelijk speelveld, met zo min mogelijk weglek. Normeren verstandig, maken gerichte afspraken met (top)sectoren en subsidiëren innovatie.			We maken ons zorgen over de economische schade van ideologisch klimaatbeleid. Grote bedrijven vertrekken uit Nederland door hoge lasten en ondoordachte maatregelen, met banenverlies als gevolg. BBB wil bedrijven behouden voor Nederland en kiest voor verstandige, evenwichtige doelen.	De klimaat- en energietransitie levert meer banen en geld op. Bedrijven moeten naast een klimaatplan ook een sociaal plan maken om werknemers te helpen met scholing en het overstappen naar andere baan. We zetten in op een gezond, groen en faciliterend investeringsklimaat in Nederland en in de EU. Bedrijven in financiële sector worden verplicht tot het indienen van een klimaatplan (in lijn met Parijs). Ook verplicht klimaatplan voor grote bedrijven, waaruit blijkt hoe zij zo snel mogelijk klimaatneutraal willen worden. Dit klimaatplan is nodig om verduurzamings- en innovatiesubsidies aan te vragen. Gratis verduurzamingsadvies aan mkb om te helpen bij besparen van energie. Meer groene fixteams en energie experts.	NSC zet in op een circulaire economie. Transitie van fossiele chemische industrie naar een op duurzame koolstof gebaseerde chemische industrie. We zetten in op Europese initiatieven die biobased en circulaire producten (plastics) promoten. Afval wordt zoveel mogelijk gebruikt als grondstof.
Klimaat- en energiedoelstellingen/-ambities	Nederland moet koers zetten om zo snel mogelijk klimaatneutraal te zijn, met 2030 als uitgangspunt. De Europese Unie gaat de uitstoot van broeikasgassen versneld verminderen met 75% in 2030 (ten opzichte van 1990). Uiterlijk in 2040 is de Europese Unie écht klimaatneutraal.		Om de schepping te bewaren is ambitieus klimaatbeleid noodzakelijk. We zien het Akkoord van Parijs en de Europese doelstellingen die daarop gebaseerd zijn als een goede basis. Dat geldt ook voor de Nederlandse Klimaatwet waarin is vastgelegd dat we in 2030 55% CO ₂ -reductie moeten hebben behaald ten opzichte van 1990. De ChristenUnie richt zich op een hogere reductie in 2030, zodat tegenvallers er niet direct toe leiden dat we het minimale doel niet halen.	De huidige klimaatdoelen zijn onhaalbaar en vooral schadelijk: onbetaalbaar en zinloos. Forum voor Democratie kiest daarom voor het intrekken van de Klimaatwet, opzeggen van het Parijsakkoord en het loslaten van CO ₂ -doelen. In plaats daarvan richten op adaptatie.		Klimaatbeleid moet haalbaar, uitvoerbaar en betaalbaar zijn. We herzien afspraken als ze leiden tot onrealistische ambities of onbetaalbare oplossingen. Energiebeleid moet betaalbaar, beschikbaar en betrouwbaar zijn. Geen nationale koppen op EU beleid. Het klimaatbeleid wordt ingebed op binnen het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, waarbij economische belangen en brede welvaart leidend zijn. Tegelijkertijd mogen we deze opgave niet ideologisch benaderen. En moet democratisch gelegetimeerd zijn.	Nederland en de EU zijn in 2040 klimaatneutraal: wettelijk vastgelegd. Rekenen de vervuiling van geïmporteerde goederen mee in onze nationale klimaatdoelen. Verantwoordelijke ministerie moet volledig focussen op het versnellen van de duurzaamheidstransitie, inclusief circulariteit, en het verkleinen van de ecologische voetafdruk. Toetsen nieuwe klimaatmaatregelen op negatieve effecten en daarmee ook op klimaatrechtvaardigheid.	We blijven ons houden aan de afspraken in het Klimaatakkoord van Parijs en zetten in op een klimaatneutrale economie. De overheid moet stevig de regie nemen in de energietransitie, in het belang van inwoners en ondernemers. Alle sectoren moeten bijdragen aan CO ₂ -reductie.

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBB	 Volt	 NSC
SECTOREN								
ENERGIEOPWEKKING								
Elektriciteitssector	Duurzame energie krijgt voorrang op het energienetwerk, met 'slimme' energienetten (smart grids), gevoed door kleinschalige en decentraal opgewekte groene energie, met oog voor de privacy van gebruikers en leveranciers. Energiebedrijven worden verplicht een minimumpercentage aan duurzame in Nederland opgewekte stroom te leveren. Dit percentage wordt jaarlijks verhoogd.		Opzetten van een capaciteitsmarkt, om duurzaam vermogen te waarborgen.	Nationaliseren van de energiesector.		De doelstelling om in 2035 uitsluitend CO2-vrije elektriciteit op te wekken wordt niet wettelijk vastgelegd. De BBB wil een deltaplan voor de energietransitie, gebaseerd op bewezen technologieën. Elektrificatie moeten we opnieuw beoordelen (grootschalige elektrificatie leidt tot congestie en hoge kosten). Altijd een integrale afweging bij duurzame energieprojecten.	Europese Energie-unie: één sterk systeem voor duurzame energie, slimme energienetten en duidelijke regels. Gezamenlijke EU toekomstvisie op productie, opslag en afname van elektriciteit en op de capaciteit van elektriciteitsnetten. Hernieuwbare energie en kernenergie worden de basis van het energiesysteem van de toekomst	Zon, wind, geothermie, groen gas, waterstof en kernenergie zijn daarbij onmisbaar. De overheid moet stevig de regie nemen in de energietransitie, in het belang van inwoners en ondernemers.
Subsidies (SDE++)	We stoppen met subsidies aan de grootste vervuilers en stimuleren kleinschalige duurzame initiatieven. Er komen goedkope leningen en (fiscaal) werkbare regelingen voor het opwekken en op van energie op wijkniveau.					Stoppen met SDE++ subsidie vanaf 2026.	Versnellen de energietransitie met gerichte financiële ondersteuning, zoals CfD's voor windparken, SMRs en andere projecten die bijdragen aan een schonere energievoorziening. Creëren gelijke kansen voor circulaire koplopers met een subsidie van Stimulering Circulaire Economie (SCE) voor de onrendabele top van duurzame productieprocessen. Leenmogelijkheden tegen risicovrije rente bij de overheid voor ondernemers die willen verduurzamen. Verlagen de ondergrens voor de energie-investeringsafrek (EIA).	We zetten in op wind op zee, indien nodig met de inzet van een contracts for difference om onrendabiliteit te voorkomen.
Wind op zee (WoZ)	Energie opgewekt door wind op zee wordt niet vertraagd maar versneld. De bescherming van de natuur en dieren zijn daarbij niet zo belangrijk als het klimaat. Er komt vooraf een toets op de ecologische effecten, er wordt niet gebouwd in natuurgebieden en er wordt ingezet op preventieve maatregelen, zoals windturbines met detectoren en andere kleur-wieken, om kans op aanvaring met vogels te voorkomen. De aanleiding van elektriciteit van wind op zee wordt afgestemd op de plekken waar de elektriciteit in de toekomst gebruikt gaat worden. Dat zijn niet automatisch de plekken waar de elektriciteit van de huidige fossiele energieclusters.		Wind op zee vormt de basis. Daarbij passen we het voorzorgsbeginsel toe, zodat negatieve effecten op ecologie en visserij(gemeenschappen) worden geminimaliseerd. Via slimme contracten worden risico's tussen markt en overheid gepsreid.	Geen nieuwe windmolens op zee en ontmantelen bestaande windparken.		Geen nieuwe windturbineparken op zee voordat er een volledig onafhankelijk onderzoek is naar de impact op zeeleven, bodem en vogels. Bestaande windturbineparken worden zoveel mogelijk toegankelijk voor visserij.	Wind op zee cruciaal. Uitrust van windmolens op zee na 2030 moet onverminderd doorgaan. Windparken op zee gebruikt als onderzoeksveld voor natuurinclusieve energietransitie.	Overheid treft de nodige ruimte reserveringen voor wind- en zonneparken en waterstofproductie op de Noordzee. Windparken op zee niet in ecologisch waardevolle gebieden gebouwd, ook rekening gehouden met vaarroutes en visserijgebieden, ecologische criteria meenemen in tenders (hierdoor zowel duurzaamheid als biodiversiteit).
Regionale Energie Strategieën (RES)						Eind 2020 stopt de RES. Het Rijk krijgt de regie terug over grote energieprojecten.	Geven inwoners belangrijke stem bij uitvoering van projecten die te maken hebben met energievoorziening in hun regio. Daarvoor middelen beschikbaar via gemeenten, provincies en RES. Minimaal 50% lokaal eigendom van regionale energievoorzieningen.	
Wind op land	Energie opgewekt door wind op land is een belangrijke energiebron voor een duurzame toekomst. Voorwaarde is wel dat de gezondheid van mens en natuur niet wordt aangetast. Omwonenden worden tijdig betrokken bij het proces kunnen (mede-)eigenaar worden. Windturbines moeten altijd uitgerust zijn met techniek die helpt om aanvaringen met vogels te voorkomen.		Fundament van onze energievoorziening bestaat uit mix van wind- en zonne-energie.	Wettelijk verbod op nieuwe windturbines en breken bestaande windparken af.		Alleen op 1 november 2025 volledige vergunde (wind op zee en land) projecten worden gerealiseerd. Voor windturbines op land geldt een afstandsnorm van minimaal 4x de tiphoogte, een gezondheidstoets, een eerlijk participatieproces en naleving van het voorzorgsbeginsel.	Wind op land van groot belang. Wel landelijke normen voor overlast door zogenaamd laagfrequent geluid en slagschaduw.	NSC is tegen de aanleg van grote windparken op land. Bij windturbines op land stellen we een heldere afstandsnorm.
Zon op land en dak	Zonnepanelen op gebouwen worden de norm. Er komen geen zonneparken in de natuur en in principe niet op landbouwgrond. Coöperatief eigendom wordt gestimuleerd en de subsidieregeling coöperatieve energieopwekking (SCE) wordt uitgebreid.		Fundament van onze energievoorziening bestaat uit mix van wind- en zonne-energie. We investeren in de ondersteuning van deze energiecoöperaties. We willen dat lokale participatie in duurzame energieprojecten wordt gestimuleerd, waarbij ten minste 50% lokaal eigenaarschap het uitgangspunt is.	Verbieden de aanleg van zonneparken op grond of water, om ruimte te behouden voor landbouw en natuur. Elke vorm van subsidie op de aanleg van zonnepanelen op daken wordt ingetrokken.		BBB wil toepassing van de zonneladder wettelijk borgen.	Voeren getrapte verplichting van zonnepanelen op alle oppervlaktedaken in. Zo worden de grote daken van distributiecitra, kantoren en overheidsgebouwen gevolgd met zonnepanelen, in plaats van de groene weilanden. Volt streeft hierbij naar financiële ondersteuning van bedrijven bij het versterken van dakconstructies voor plaatsing zonnepanelen.	NSC is tegen de aanleg van zonnenvelden op goede landbouwgronden en in natuurgebieden. Zonnepanelen kunnen het best op daken en langs wegen en spoorlijnen worden opgesteld. We steunen het vormen van lokale energiecoöperaties voor kleinschalige energieopwekking in wijken, dorpen en op bedrijventerreinen.

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBB	 Volt	 NSC
Kernenergie	Nederland bouwt geen nieuwe kerncentrales en bestaande centrales worden zo snel mogelijk gesloten. Kerncentrales komen te laat – de bouw duurt jaren terwijl de klimaatcrisis nu actie vergt. Het kost miljarden aan belastinggeld dat we ook kunnen gebruiken om de uitstoot sneller te kunnen terugdringen. Daarbij is het immoreel om toekomstige generaties met nog meer kernafval op te zadelen.		Twee nieuwe grote kerncentrales.	Snel bouwen van tien nieuwe kerncentrales en investeren in thoriumonderzoek.		BBB wil de bouw van kerncentrales versnellen, zowel groten als SMR's. Deze strategisch plaatsen.	Steun voor plannen twee grote kerncentrales, meer financiële steun voor kernenergie. Mogelijk maken van bouw van meerdere nieuwe SMRs, bijv: bij industrieterreinen, Af-fabrieken, schepen en vervoer kolen- en gascentrales. Maken recylen van splijtstof tot Europese standaard. Initiatief nemen voor een Europese alliantie van leveranciers van nucleaire technologie. Ambitieuze Europese afspraken over goede, definitieve opslag van kernafval. Maatschappelijk dialoog en objectieve informatiecampagnes over kernenergie. Meer Europees onderzoek naar kernfusie.	We treffen voorbereidingen voor de bouw van ten minste vier kerncentrales en verkennen actief de mogelijkheden van SMR's.
Groen gas	Gas gemaakt van mest en ander agrarisch afval is niet groen en houdt de intensieve veehouderij in stand. We stoppen met mestvergisters.		Groen gas (met biomassa) in het aardgasnetwerk.			Onderzoek naar en opschaling van biogasinstallaties.	Volt steunt alleen subsidies voor monovergisters, vanwege hun bewezen bijdrage aan methaanreductie en duurzame energie. Installaties die mest met andere stromen vermengen, houden het mestoverschot in stand en leveren te weinig klimaatwinst. Subsidies worden uitsluitend ingezet voor circulaire, natuurinclusieve technieken die passen binnen de landbouwtransitie.	Productie groen gas wordt opgeschaald.
Waterstof	Voor de momenten waarop het aanbod van duurzame energie laag is, investeren we in opslag van energie (warmte en warmte- koude opslag, batterijen, waterstof) voor essentiële voorzieningen. De waterstofinfrastructuur blijft in publieke handen. Waterstof op basis van fossiele brandstoffen of kernenergie staan we niet toe. Alleen groene waterstof kan onderdeel zijn van de Nederlandse energietransitie.		Waterstofproductie krijgt een lager nettatarief. We stimuleren waterstofinnovatie, om duurzaam opgewekte energie ook te kunnen gebruiken. Naast eigen productie en opslag in Nederland creëren we ook importfaciliteiten.			Onderzoek naar en opschaling van waterstofproductie.	Sluiten de voor waterstof relevante Europese infrastructuur op elkaar in en bouw van nieuwe. Nederland wil belangrijke rol spelen in de opslag en doorvoer van waterstof. Kopen gezamenlijk Europees waterstof (en gas) in. Bepalen in welke sectoren de nu nog schaarse waterstof het beste ingezet kan worden, hiervoor bestaande waterstoffladder van Liebreich gebruiken. Financiering van transport en productie van groene waterstof uitbreiden. Europese wettelijke veiligheidsnormen voor het gebruik van waterstof.	De overheid treft de nodige ruimte reserveringen voor waterstof.
Duurzame warmte (geothermie, zonthermie, geothermie, etc.)	We stoppen met warmtenetten aangesloten op de fossiele industrie. Er komt een verbod op energie-opwek door het verbranden van dierlijke en houtige biomassa. Biomassaverbranding voor energie krijgt geen subsidie meer. Het is door Europa ten onrechte gedefinieerd als hernieuwbare energie. Het verhoogt de CO2 -concentratie in de atmosfeer en de winning van hout leidt tot verlies van kostbare natuur. BECCS (biomassa in combinatie met koolstofopslag) en Biochar worden niet langer gesubsidieerd en gefaciliteerd. De kolencentrales sluiten zo snel mogelijk en worden niet omgebouwd tot biomassacentrales.		We stimuleren de ontwikkeling van aardwarmte als duurzaam lokaal alternatief voor aardgas, om huizen, gebouwen en kassen mee te verwarmen. Gericht inzetten op hoogwaardige toepassingen, zoals via biomenging in de luchtvaartsector. Op den duur einde aan verbranden biomassa.	Sluiten biomassacentrales.		Onderzoek naar en opschaling van restwarmtebenutting. Kleinschalige biomassa uit lokale reststromen maken we mogelijk, zoals bijvoorbeeld met behulp van een monovergister uit mest, maar zonder grootschalige import of bijstook van houtpellets.	Stimuleren van warmte- en koudnetten die draaien op basis van duurzame bronnen zoals aardwarmte, restwarmte uit de industrie en open water. Overheid neemt onzekerheid over de kosten voor huishoudens weg en zorgt voor duidelijke landelijke kaders voor efficiënte en transparante warmtebedrijven op regionaal niveau. Importeren geen biomassa van buiten de EU.	De overheid treft de nodige ruimte reserveringen voor warmte/geothermie. We stimuleren de toepassing van biobased grondstoffen zoals hout en vezels, voor hoogwaardige toepassingen in onder meer de bouw en de chemie. We zijn tegen het verbranden van biomassa om energie op te wekken. We willen daarom geen subsidie voor BECCS of houtige biomassa.
Soepele besluitvorming en vergunningverlening	Het voorzorgsprincipe wordt leidend bij het opstellen van milieunormen, bij het uitgeven van vergunningen en in het omgevingsbeleid. Er komt een structurele vertegenwoordiging waarbij omwonenden als volwaardige partners worden betrokken bij vergunningprocedures en toezicht.		Door onderscheid in stikstofbeleid tussen NOx en NH3 kan vergunningverlening voor bijvoorbeeld de aanleg van elektriciteitsnetten versneld worden.	Aanpakken van de verstikkende regelucht van de overheid, geïnspireerd door DOGE van Elon Musk in de VS.			Nemen barrières weg in de vergunningverlening waardoor we sneller elektriciteitsnetwerken kunnen bouwen. Meer samenwerking tussen (EU) landen op het gebied van energiebeleid: koppeling elektriciteitsnetwerken. Versterken uitvoeringsorganisaties zodat de doorlooptijden voor vergunningverlening korter worden. We zorgen ervoor dat juridische obstakels, om grensoverschrijdende energieprojecten uit te rollen in de grensregio's, weggenomen worden.	Bij het afgeven van vergunningen moet er bestuurlijke speelruimte zijn om activiteiten toe te staan die maar weinig stikstof uitstoten.

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBB	 Volt	 NSC
Stikstof	Een forse krimp van het aantal dieren in de veehouderij is noodzakelijk. Maar ook andere sectoren zullen hun stikstofuitstoot fors moeten verminderen. Zo komt er een verbod op energie-opwek door het verbranden van dierlijke en houtige biomassa, worden de meest vervuillende onderdelen van Tata Steel gesloten, krimpt de Nederlandse luchtvaart, gaat Lelystad Airport niet open, stoppen we met het verbranden van buitenlands afval en gaat ook het verkeer een veel grotere bijdrage leveren.		Met dappere keuzes en doortastend beleid uit het stikstofmoeras. ChristenUnie kiest voor structurele oplossingen op basis van een integrale aanpak ipv kortetermijnpolitiek: stikstofuitstoot wordt de komende 10 jaar gehalveerd tov 2019. Alle sectoren moeten bijdragen, sturen op doelen (bedrijfsspecifiek doel voor boeren), PAS-melders legaliseren. Ook industrieën krijgen bindende stikstofdoelen.	Het volledige stikstofbeleid van tafel en natuurbeleid uitsluitend baseren op empirische gegevens: de daadwerkelijke toestand van de natuur. KDW uit de wet en vergunningverlening. AERIUS-model in de prullenbak, stikstofontmantelen, PAS-melders legaliseren.		Geen abstracte doelen, maar concrete oplossingen. Stellen van een rekenkundige ondergrens, van minimaal 1 mol. KDW-doelen uiteindelijk vervangen door instandhoudingsdoelstellingen. BBB wil dat defensie bij wet wordt erkend als vitale sector, net als landbouw en woningbouw, met bijbehorende prioriteit in regelgeving en vergunningverlening. PAS-melders en interimers worden met voorrang gelegaliseerd.	Structurele oplossingen nodig om stikstofuitstoot omlaag te brengen. Belangrijke projecten voor het versnellen van de energietransitie lopen in Nederland een groot risico op vertraging door de stikstofproblematiek, terwijl deze projecten uitstoot van schadelijke stoffen op de lange termijn voorkomen. Daarom moeten deze projecten een juridisch haalbaar alternatief krijgen voor de bouwrijpstelling. Volt wil dat in stikstofmaatregelen rekening gehouden wordt met onderscheid NOx en NH3. Vrijwillige uitkoopregeling voor agrarische ondernemers.	De stikstofuitstoot moet omlaag door beleid dat zich op alle sectoren richt (significant lager in 2035), een gebiedsgerichte aanpak en meer ruimte bij doelstelling. Tegelijkertijd willen we stoppen met een aanpak die volledig leunt op rekenmodellen: wetenschappelijk onderbouwde en juridisch houdbare rekenkundige ondergrens van 1 mol/ha/jaar. Legalisering van PAS-melders en interimers krijgt hoogste prioriteit.
overige (beleid): o.a. fossiel	De gaskraan gaat definitief dicht in heel Groningen, ook onder de Waddenzee en Noordzee.		Faseren de gas- en kolencentrales uit. Gascentrales moeten worden omgebouwd tot CO2-vrije centrales op waterstof of een andere regelbare brandstof: ook voor flexibiliteit in systeem. Onder strikte voorwaarden blijft het voor de middellange termijn mogelijk om in de Noordzee (niet onder de Waddenzee) gas te winnen.	Gaswinning in Groningen hervatten, met ruimhartige compensatie voor omwonenden. Breiden de gaswinning in de Noordzee uit en beginnen met gaswinning op de Waddenzee. Een aanzienlijk deel van de gasbaten moet ten goede komen aan een nieuw op te richten Sovereign Wealth Fund, een beleggingspot zoals Noorwegen die ook heeft, om welvaart ook voor toekomstige generaties veilig te stellen. Actief zoeken naar nieuwe gas- en olievelden op land en zee. Heropenen van onze hypermoderne, schone kolencentrales.		Geen onrealistische uitfasering van fossiel. De sluiting van kolencentrales per 2030 wordt ingetrokken, zolang elders in Europa minder efficiënte centrales draaien. De vraag naar transport van CO2, waterstof en ammoniak vereist een nieuwe visie op de investeringen in ondergrondse infrastructuur van buisleidingen. Er komt een overkoepelende visie waarbij de verschillende transitiepaden met elkaar in lijn wordt gebracht zodat de markt weet waarop geanticipeerd kan worden.	Zorgen ervoor dat aardgas in Nederlandse elektriciteitscentrales tussen nu en 2035 elk jaar afneemt. Gebruik van steenkool wordt snel afgebouwd en uiteindelijk helemaal gestopt. Geen nieuwe vergunningen afgeven voor olie- en gasboringen en het openen van nieuwe kolennijnen. Ook geen nieuwe boringen in de Noordzee en Waddenzee toestaan. Reclame voor gebruik van fossiele brandstoffen wordt per 2030 verboden.	In de overgangsfase naar minder gasgebruik, moet de overheid lange termijncontracten faciliteren voor de import van gas en LNG om de gasprijs te stabiliseren. Daarnaast moeten kleine velden op de Noordzee in exploitatie worden genomen. In of bij de Waddenzee wordt niet geboord. Gaan door met gaswinning in de kleine velden op land, maar Groningerveld blijft dicht. Vanwege de mogelijke toename van het vervoer van gevaarlijke stoffen door de energietransitie (ammoniak) wordt het vervoer door buisleidingen als volwaardig alternatief ontwikkeld.
ENERGIESYSTEEM								
Verzwaren	Ons energiesysteem komt in publieke handen. Omwonenden hebben zeggenschap over het soort opwekking en de locatie. Ook zijn zij de eerste afnemers en bepalen zij wat er met de opbrengsten gebeurt. We verzwaren (inter)nationale, regionale en lokale elektriciteitsnetten. Daarnaast zetten we in op efficiënt gebruik van het net, door pieken te voorkomen en het elektriciteitsnet zo veel mogelijk dag en nacht te gebruiken.		Netverzwaring wordt een kwestie van nationaal belang. De overheid neemt nationale regie over de energie-infrastructuur: zet in op het vereenvoudigen van de vergunnings- en beroepsprocedures en heeft oog voor het belang van uitvoering bij netbeheerders, provincies en gemeenten. Stellen extra geld uit het Klimaatfonds beschikbaar om netverzwaring en warmtetransitie een noodzakelijke impuls te geven. Netbeheerders krijgen snel vergunningen en meer fysieke ruimte om transformatorhuisjes en kabels te realiseren. Overheid ondersteunt projecten die netverzwaring kunnen voorkomen (zoals Valmeerproject Delta21, slimme gebouwsturing, slimme waterboilers). Langere afschrijvingstermijnen en stapsgewijs aflossen van de lening, voor demping snelle stijging van nettarieven. Via kapitaalstorting 10 miljard euro extra voor netbeheerders.		Het net moet zo snel als mogelijk verder uitgebreid worden.	Helpen netbeheerders om sneller uit te breiden door te sturen op innovatie, digitalisering, automatisering, samenwerking en snellere vergunningverlening.	NSC wil het energienetwerk verzwaren. Op het tempo en de volgorde van investeringen moet meer landelijke en provinciale regie komen. Om de tariefstijging als gevolg van de forse investeringen in netverzwaring voor burgers (verlagen kosten elektriciteitsnet voor huishoudens) en bedrijven te beperken, besteden we de opbrengsten van de verkoop van het Duitse deel van Tennet (deels) aan dit doel. Ook kijken we naar de mogelijkheid van gespreide afbetaling (amortisatie), laten we andere landen die onze stroom kopen meebetalen aan het transport.	
Stimuleer flexibel gebruik	Energie is niet altijd in overvloed beschikbaar. Daarom bouwen we aan een energiesysteem dat slim meebeweegt met het aanbod van zon en wind. Voor de momenten waarop het aanbod laag is, investeren we in opslag van energie (warmte en warmte- koude opslag, batterijen, waterstof) voor essentiële voorzieningen. Duurzame energie krijgt voorrang op het energienetwerk, met 'slimme' energienetten (smart grids), gevoed door kleinschalige en decentraal opgewekte groene energie. •Zelf opgewekte elektriciteit moet terug kunnen worden geleverd aan het net, zonder kosten en belastingen.		Samen met gemeenten, ontwikkelaars en bedrijven komt de netbeheerder tot een nieuwe aanpak: via een groepscontract delen gebouwen en woninggroepen hun totale aansluitcapaciteit, op voorwaarde dat deze gezamenlijke aansluiting kleiner is dan de optelsom van alle individuele aansluitingen. De overheid zet in op flexibilisering van de elektriciteitsvraag, netbewuste verduurzaming, aanjagen van de warmtetransitie en regie voeren op energieopslag. Energiebedrijven krijgen ruimte om energie op wisselende piek- en daltarieven aan te bieden, maar wel per seizoen met hetzelfde patroon. Warmtepompen, laadpalen en batterijen krijgen een verplichte schakelmogelijkheid waardoor de netbeheerder lokaal, regionaal en landelijk stuurmogelijkheden krijgt.		BBB wil slimmer gebruik van bestaande infrastructuur. Slimme, decentrale energiehub's worden mogelijk gemaakt zodat er lokale stroomdeling tussen burgers en bedrijven kan komen. Producenten hebben verantwoordelijkheid voor de noodgedwongen beperking van duurzame stroomproductie en opslag.	Versneld uitvoering geven aan overheidspunten voor energiehub's: voor slimme verbindingen tussen producenten en afnemers van verschillende soorten duurzame energie. Vervangen het huidige vaste capaciteitsstarief door een variabel tarief om gebruikers te stimuleren hun elektriciteitsgebruik te verplaatsen naar een ander moment van de dag.	Elektriciteitsnet slim benutten door piek- en daltarieven in te voeren, zodat mensen een prikkel hebben om bijvoorbeeld hun elektrische auto's niet allemaal rond etenstijd op te laden. We geven strategische industrieën en groeiende bedrijven prioriteit bij het toewijzen van netcapaciteit. Hiervoor wordt in samenwerking met de ACM en netbeheerders een landelijke netverdelingskader opgesteld.	
Opslag	Er komen (fiscaal) goede regelingen voor het opwekken van energie op wijkniveau en het opslaan van energie in buurtbatterijen of een buurtwarmtepomp. Hierdoor kunnen hele wijken samen energie opwekken en delen.		Kritische infrastructuur wordt via nationale coördinatie afgestemd op verwachte vraag en lokale opwekking en opslag. Batterijen krijgen een lager nettarief. Voor thuisbatterijen komt een helder kader voor brandveiligheid, garanties en levensduur, normering zeldzame materialen en verplichte mogelijkheid voor de netbeheerder om aan- en af te schakelen. Netbeheerder mag zelf energieopslag inzetten en krijgt ruimte om in deze projecten financieel te participeren. Inzet van het hoogspanningsnetwerk voor transport van en voor het buitenland wordt ondergeschikt gemaakt aan binnenlandse transportbehoefte.		Slimmere koppeling tussen opwek, opslag en verbruik, bij voorkeur dicht bij elkaar geplaatst.	Nemen wettelijke barrières weg zodat netbeheerders de ruimte hebben om de bestaande infrastructuur optimaal te benutten: bijv. flexibele contracten en investeringen in energieopslag. Overheid neemt regie bij het door de markt uitrollen van alle vormen van energieopslag. Nederlandse subsidies aanpassen voor batterijen die zonder zeldzame, vervuillende grondstoffen worden ontwikkeld en initiatieven zoals Joint European Disruptive Initiative stimuleren. Stimuleren mogelijkheden om zelfgeproduceerde energie op te slaan in woonwijken en op bedrijfsterreinen door middel van slimme (buurt)batterijen en energiecoöperaties: passende wetgeving hierop aan.	We stimuleren de toepassing van energieopslag, in bijvoorbeeld batterijen, op buurtniveau en op bedrijfsterreinen.	

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBB	 Volt	 NSC
INDUSTRIE								
Nederlands beleid	We stoppen met subsidies aan de grootste vervuilers en stimuleren kleinschalige duurzame initiatieven. De meest vervuulende onderdelen van Tata Steel worden meteen gesloten. Tata Steel wordt aansprakelijk gesteld voor de kosten van de ernstige bodemvervuiling die ze hebben veroorzaakt. De onderhandelingen over maatwerkafspraken met één van de grootste vervuilers van Nederland, het staalbedrijf Tata Steel, worden per direct gestopt. Het bedrijf is aantoonbaar onbetrouwbaar, misleidend en heeft jarenlang onvoldoende gedaan om omwonenden te beschermen tegen haar kankerverwekkende uitstoot.		Nationale heffingen bovenop Europese maatregelen zijn niet altijd effectief, omdat vervuiling in sommige gevallen niet minder wordt, maar simpelweg verplaatst. Dergelijke effecten moeten worden meegewogen bij beleidsvorming. Aanrichters van milieuvervuiling, zoals Chemours en Tata Steel, worden aangesproken op en verantwoordelijk gehouden voor de gevolgen van de vervuiling: kosten voor reiniging en eventuele gezondheidseffecten worden op hen verhaald.			Klimaatbeleid maakt productie duurder en complexer, terwijl internationale concurrenten met lagere standaarden wel ruimte krijgen. Hierdoor verdwijnen essentiële maakbedrijven. Zonder sterke industrie geen strategische autonomie, geen fatsoenlijke werkgelegenheid en geen duurzame toekomst. BBB steunt verduurzaming van Tata Steel en wil het bedrijf behouden als cruciale staalproducten binnen Europa	Industrievisie die zich richt op duurzame, innovatieve maakindustrie. Dichten de gaten van CO2-beprijzing door het belastingstelsel te hervormen, zodat voor alle Nise broeikasgasuitstoot een minimale CO2-prijs geldt. In ieder geval de hoogte van de huidige ETS-prijs. De opbrengsten vloeien naar snelle verduurzaming en alternatieven voor inwoners en bedrijven. Om nieuwe, duurzame industrie op te bouwen, ondersteunen we 'First-of-a-kind'-projecten: de eerste grootschalige technologieën, zoals electrolyzers, groene chemie, recyclinginstallaties of innovatieve natuurgebaseerde oplossingen. Hiervoor zetten we garanties, cofinanciering en versnelde vergunningsprocedures in. Vervuulende bedrijven uit oude economie moeten zich zo snel mogelijk aanpassen nieuwe strengere vergunningen.	Een sterk vestigingsklimaat en industriebeleid zijn voorwaarden om onze economie ook in de toekomst te laten groeien. Sluiten een meerjarig industrieakkoord met de topsectoren, regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) en regio's. Per sector leggen we gezamenlijke doelen vast voor investeringen, opleidingscapaciteit, verduurzaming en het verminderen van regeldruk.
EU-beleid	Nederland pleit er in de EU voor dat de Richtlijn industriële emissies de strengst mogelijke eisen stelt aan industriële installaties en intensieve veehouderijen, om dierenwelzijn, de gezondheid van mens en dier en de leefomgeving te beschermen. Energiebesparingsdoelen worden ambitieuzer. Sectoren zoals de energiesector en de economische sector moeten binnen Europa zoveel mogelijk zelfvoorzienend worden.		Om grote uitstoters te verduurzamen, steunen we het Europese plan om versneld de uitstootrechten voor broeikasgassen in het emissiehandelstelsel in 2040 naar nul af te bouwen.	In Europees verband afschaffen van de EU Green Deal en tot die tijd negeert Nederland de daarin vervatte regels en beperkingen, inclusief ETS.		Industrie beschermen met de CO2-grensheffing (CBAM)	Direct beëindigen met fossiele subsidies in Nederland en EU. Faseren alle uitzonderingen op energiebelasting uit, zoals verlaging van belasting op aardgas en elektriciteit. Werken toe naar eerlijk speelveld op het gebied van energie in de EU, waarbij elke lidstaat zelfde normen voor energiebelasting hanteert. We staken alle overheidssteun aan de oude industrie en besteden onze tijd, aandacht en ons geld nog uitsluitend aan sectoren met groeiperspectief. Dat betekent dat sommige grote bedrijven uit de oude industrie beter kunnen verhuizen naar andere delen van de EU waar ze van waarde zijn. Daar is bijvoorbeeld meer groene energie of meer technisch personeel. Die verdeling van industrie zal geregeld worden door een Europese minister van Industrie, die zo efficiënt en groen mogelijk in onze gezamenlijke industriebehoeften zal voorzien. Zo spelen we ruimte vrij in ons eigen land. Geen wachtrijen meer voor aansluiting op	We beperken de nationale koppen op de Europese aanpak als het gaat om reductiedoelen, tempo, subsidies en belastingen. We willen ervoor waken dat het effect van een maatregel is dat de CO2 emissies zich naar een ander land verplaatsen. De nationale fossiele subsidies die grote bedrijven ontvangen in de vorm van vrijstellingen en degressieve tarieven in de energiebelasting willen we in Europees verband afbouwen.
Naast ETS ook nationale CO2-beprijzing, mits randvoorwaarden op orde zijn	De nationale CO2-heffing wordt verhoogd en uitgebreid naar alle broeikasgassen en sectoren.		De nationale CO2-heffing blijft als instrument bestaan, maar zetten we voor bedrijven waar de overheid in gebreke blijft op nul. Het doel van de heffing is niet om geld op te halen. Mochten er opbrengsten zijn, dan komen die ten goede aan de industrie om de overstap van fossiele naar duurzame productiemethoden te realiseren			BBB wil stoppen met extra CO2-heffing voor industrie	Nemen alle uitzonderingen binnen de CO2-heffing voor de industrie weg. Pakken dit Europees aan.	Het ETS is het beste systeem voor de transitie van de industrie, de energiesector, de maritieme sector en de luchtvaart... Met de opbrengsten kunnen private investeringen in energiebesparing en hernieuwbare energie in eigen land gestimuleerd worden. We willen verdragen heronderhandelen die nu maken dat de vervuulende uitstoot door de luchtvaart en scheepvaart deels is uitgezonderd van belastingen. En we zien erop toe dat deze sectoren de komende jaren volledig onder ETS vallen.
Aanscherping energiebesparingsplicht	De energiebesparingsplicht voor bedrijven wordt strenger gehandhaafd en de terugverdientijd wordt verlengd.						De energiebesparingsplicht die nu al geldt voor bedrijven wordt uitgebreid naar verhuurders van woningen.	De beste manier om de uitstoot te verminderen en energiekosten te laten dalen ligt voor de hand: minder energieverbruiken. Er moet een nationaal programma energiebesparing komen, dat stevig inzet op isolatieprogramma's.
Vraagcreatie	De industrie bespaart energie door een combinatie van een lagere vraag naar nieuwe producten in bepaalde sectoren, elektrificatie van processen, minder en efficiënter gebruik van grondstoffen, selectieve en strategische inzet van groene waterstof, meer hergebruik en recycling.		We maken in Europees verband werk van het normeren van de vraag, zodat er ook Europese markten zijn voor de duurzaam (en circulair) geproduceerde producten. We stimuleren de circulaire capaciteit van de industrie, bijvoorbeeld met ketenafspraken. Overheid geeft goede voorbeeld als inkoper. We maken lokaal en duurzaam inkopen de norm, ook bij aanbestedingen.				Bij aanbestedingen o.a. duurzaamheidsaspecten in de criteria betrekken. Onderzoeken hoe de overheid het best duurzame industrie kan helpen bij opstartproblemen, bijvoorbeeld door middel van garanties of instrumenten gebaseerd op het Europese H2Global. Streven naar het gebruik en bijsmering van duurzame materialen bij producten die verkocht worden in de EU. Dit creëert een markt voor producenten om hun duurzame producten te verkopen in de EU. De EU is een belangrijke afzetmarkt en daarom verplichten we het gebruik van duurzame grondstoffen in producten. Hierdoor wordt vraag gecreëerd naar groene producten en krijgen bedrijven en investeerders de zekerheid dat hun duurzame producten worden afgenomen.	Bij overheidsopdrachten telt niet alleen prijs, maar ook lokale verankering, maatschappelijke waarde en duurzaamheid wegen mee.

Samengesteld door: NVDE	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBB	 Volt	 msc
Overheid ontwikkelt visie op strategisch belangrijke industrieën en helpt bij maatwerkafspraken bedrijven die echt willen	Er zijn sectoren, zoals staalproductie en andere energie-intensieve basisindustrie, die beter passen in landen waar meer ruimte is en goedkope groene energie. Nederland kan zich richten op hoogwaardige maakindustrie.		We blijven werk maken van maatwerkafspraken met grote, strategische bedrijven en sectoren. Bedrijven die een plan hebben om volledig te verduurzamen, krijgen steun.			Bescherming strategische ketens tegen afvloeiing. En investeren in nieuwe industriële technieken, zoals: elektrolyse fabrieken voor groene waterstof, circulaire kunstmest op basis van dierlijke mest; monovergisting en warmteterugwinning; CO2-negatieve staalproductie.	Niet verder investeren in staalproductie in de IJmond, omdat er betere locaties in de EU zijn. Zo komt er ruimte vrij in het Noordzeekanaalgebied voor een strategische industrie die beter past bij energietoekomst van Nederland. Het geld dat nu is gereserveerd voor maatwerkafspraken inzetten voor het schoonmaken van de vervuulende grond, en voor omscholing en begeleiding naar nieuw werk door middel van een goed sociaal plan.	In het vestigingsbeleid richten we op bedrijven die een bijdrage leveren aan de reële (nieuwe) economie en brede welvaart van Nederland. We willen regionale samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden (de zogenaamde triple helix) versterken.
CO ₂ afvang en -opslag (CCS)	We stoppen met het subsidiëren van CCS. Biomassa-verbranding voor energie krijgt geen subsidie meer. Het is door Europa ten onrechte gedefinieerd als hernieuwbare energie. Het verhoogt de CO ₂ -concentratie in de atmosfeer en de winning van hout leidt tot verlies van kostbare natuur. BECCS (biomassa in combinatie met koolstofopslag) en Biochar worden niet langer gesubsidieerd en gefaciliteerd.						Een Nederlandse en Europese strategie op het gebied van CCS. Daarnaast CO ₂ hergebruiken om nieuwe producten te maken in de vorm van brandstoffen, chemische producten en materialen. Hiervoor ook CO ₂ -infrastructuur nodig. GasUnie en EBN moeten vooraf investeren in publieke infrastructuur zodat deze op tijd af is. Planten meer bomen en planten om ook broeikasgassen uit de lucht te halen.	Het afvangen en opslaan van CO ₂ (CCS) is een tijdelijke oplossing. Deze mag niet afleiden van de noodzaak om het gebruik van fossiele grondstoffen af te bouwen. We accepteren dat CCS de komende jaren wel onderdeel is van de maatregelen die nodig kunnen zijn om de klimaatdoelen te halen.
Glastuinbouw	Het de-vervuiler-betaalt-principe gaat ook voor de glastuinbouw gelden. Er komt een heffing op de uitstoot van broeikasgas.					Herwaardering van de glastuinbouw als energieleverancier en beter gebruik maken van warmtekrachtkoppeling (WKK), restwarmte en CO ₂ -afvang.	Glastuinbouw van de toekomst is een circulair systeem: klimaatneutraal en zuinig met water, grondstoffen en ruimte. Door innovatie en samenwerking maken we van de glastuinbouw een proeftuin voor de energietransitie en klimaatadaptatie, met inzet op hernieuwbare energie, gesloten kringlopen en een actieve bijdrage aan emissiereductie.	In de tuinbouw moet de af ingeslagen weg van verduurzaming worden voortgezet.
GEBOUWDE OMGEVING								
Woonlasten verduurzaming (o.a. isolatie)	Natuurnuclusieve isolatie en verduurzaming wordt financieel aantrekkelijker door het verhogen van subsidies en verduurzamingsleningen die ervoor zorgen dat de maandelijkse lasten gelijk blijven. Daarnaast blijven duurzame energierenovaties onder het lage btw-tarief. Ook blijft de rente op verduurzamingsleningen 0% voor verzamelincomens van 60.000 euro of minder. Fixbrigades komen overal beschikbaar voor iedereen die wil verduurzamen, mensen met een laag inkomen komen als eerste aan de beurt Deze brigades kunnen adviseren over isolatie, ze kunnen snelle, energiebesparende maatregelen meteen gratis uitvoeren en ze ontzorgen bij het vinden van een goede aannemer en passende subsidie.		Nieuwbouw is altijd gasloos, voorziet in ecologische oplossingen en is klimaatbestendig. De geschrapte normering voor hybride warmtepompen voeren we weer in per 2029. Er komt gerichte inkomensondersteuning voor huishoudens met energiearmoede (bijvoorbeeld via een Noodfonds).	Toelaten van gasgestookte cv-ketels en maken de warmtepomp niet verplicht. Zo kunnen mensen zelf kiezen hoe ze hun huis verwarmen. Ophffen van het aardgasverbod voor nieuwbouw.		BBB zet in op duidelijke regels, minder onzekerheid en betere ondersteuning bij verduurzaming. Het isoleren van woningen bevorderen, ook vanwege comfort en gezondheid.	Alle nieuwbouw moet vanaf 2030 voldoen aan de Zero Emission Building (ZEB)-standaard: als technisch of financieel niet haalbaar, kan dit versoepeld worden. Toewerken naar dat bestaande bouw zoveel mogelijk al in 2040 klimaatneutraal is. Gebouwebonden leningen met vaste lage rentes voor mensen die hun huis willen verduurzamen door IDE uit te breiden. Overheid moet de kosten voor isolatie voorschieten. Via energiecoaches helpen met het aanvragen van subsidies. Voor het overige bedrag biedt de gemeente zeer gunstige leningen aan.	Geven van subsidies voor het isoleren van huizen. De warmtepomp wordt bij het vervangen van een cv-ketel de nieuwe norm, maar met het oog voor uitvoerbaarheid (flats, appartementen) en betaalbaarheid. Wie de energierekening echt niet kan betalen, kan een beroep doen op het energienoodfonds dat structureel beschikbaar komt.
Huursector	We beschermen kwetsbare huishoudens tegen energiearmoede. Verhuurders mogen pas huur verhogen na verplichte isolatie van hun woningen, en huurders draaien nooit op voor verplichte energiebesparende investeringen van de verhuurder. Ook huurders krijgen de mogelijkheid om terug te leveren en te profiteren van een lagere energierekening.						De energiebesparingsplicht die nu al geldt voor bedrijven wordt uitgebreid naar verhuurders van woningen. We brengen de grote verhuurders en woningcorporaties nu al onder de verplichting, op termijn worden ook kleinere verhuurders toegevoegd.	Financiële steun kan nodig zijn als private investeringen een te lange terugverdientijd hebben of niet van de grond komen. Voor slecht geïsoleerde woningen moet een lagere huurprijs gelden.
Wijkgerichte aanpak (o.a. isolatie)	Er komt een renovatiefonds voor grootschalige verduurzaming van woningen met oog voor kwetsbare huishoudens. De woningvoorraad is in 2030 energieneutraal.		Het Nationaal Isolatieprogramma wordt voortgezet en uitgebreid, richting een wijk-voor-wijk aanpak samen met woningcorporaties. Bij het isoleren wordt gezond ventileren de norm. Slecht geïsoleerde huizen pakken we met voorrang aan, straat voor straat, zonder ingewikkelde procedures of subsidieaanvragen, met verplichte sturing op energielabels. Per wijk wordt bepaald wat de beste manier is om van het aardgas af te komen: met individuele opties zoals een (hybride) warmtepomp of via een collectieve voorziening zoals een warmtenet.				Mensen doelgericht uit energiearmoede helpen met een versnelde wijk aanpak. Een collectieve wijk aanpak voor slecht geïsoleerde woonwijken is de meest kosteneffectieve strategie tegen energiearmoede. Deze aanpak draagt niet alleen bij aan lagere energierekeningen, maar versterkt ook de leefbaarheid, sociale cohesie en gezondheid in kwetsbare buurten.	We financieren organisaties zoals de Fix Brigade en Energiebank. Er moet een nationaal programma energiebesparing komen, dat stevig inzet op isolatieprogramma's.

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBBB	 Volt	 NSC
Warmtenetten	We stoppen met warmtenetten aangesloten op de fossiele industrie.		Waar een warmtenet maatschappelijk optimaal is, moet dit ook voor de bewoner financieel de aantrekkelijkste optie zijn.			Aansluiting op het net, warmtepompen of warmtenetten mag niet leiden tot een grotere kostenverhoging, obstructie of vertraging van nieuwbouw.	Rijksoverheid neemt regie op de aanleg van warmtenetten. Gemeenten moeten bevoegd worden om te besluiten wanneer aardgas in de wijk wordt uitgefaseerd, met een planning voor het beoogde duurzame alternatief.	Steeds meer woonwijken worden aangesloten op een warmtenet. Omdat energie een basisbehoefte is, moet de overheid invloed houden op tarieven en aanbod. We kiezen voor een laag vast tarief en een hoger variabel tarief, zodat huishoudens grip houden op hun kosten. Warmtenetten moeten grotendeels in publieke handen zijn. Als tarieven toch te hoog dreigen te worden, moet de overheid ingrijpen om betaalbaarheid te garanderen.
overige	De overdrachtsbelasting wordt (deels) teruggestort als kopers binnen een jaar hun huis energieneutraal hebben gemaakt.Er komt een verhoogde minimumstandaard voor energielabels in woningen.		Nieuwbouwwoningen energiezuinig en duurzaam bouwen.	Stoppen van verplichte duurzaamheidsken.		Aansluiten van woningen op een warmtekrachtkoppeling (WKK) is een mogelijkheid om gelijktijdig warmte en elektriciteit op te wekken voor verwarming en stroomvoorziening.	Duurzame woningbouwconcepten die ook in 2050 nog klimaatbestendig zijn. Bouwen circulair, duurzaam en snel. Vol inzetten op gebaseerd bouwen met lokaal geproduceerde bouwmaterialen enCO2-negatieve materialen. Enkel investeren in duurzame isolatiematerialen.	Het verduurzamen van woningen is van belang om de energiemoeie terug te dringen en om de aarde goed achter te laten voor volgende generaties. De nationale opbrengst van de veiling van CO2-rechten voor de gebouwde omgeving (ETS2) moet met voorrang worden besteed aan de isolatie van woningen.
MOBILITEIT Vervoer en (goederen)transport	Betalen naar gebruik							
	We voeren een intelligente kilometerheffing in op alle wegen en voor alle voertuigen, gedifferentieerd naar type voertuig en brandstofgebruik.		We stimuleren het gebruik van zero-emissie auto's. We passen de motorrijtuigenbelasting aan, via een gewichtscorrectie voor elektrische auto's. We introduceren een kilometerprijs, gedifferentieerd naar milieukeurmerken, tijd en plaats: op het platteland laag, op drukken momenten in de brede Randstad hoger.	Verlagen de accijns op brandstoffen met ten minste 50%, voor lagere benzineprijzen en goedkoper autorijden. Afschaffen van BPM en verlagen van bijtelling. Laten autobezitters slechts één keer wegenbelasting betalen. En schrappen het onderscheid tussen brandstofsoorten voor de wegenbelasting. Iedere brandstof betaalt basistarief. Korting op wegenbelasting voor starters en 65-plussers. Kwarttarief voor campers en paardenwagens behouden. Verhogen de onbelaste kilometervergoeding naar 30 cent per kilometer, zodat autorijden weer aantrekkelijker wordt.		BBB erkent dat auto en snelwegen onmisbaar zijn voor onze bereikbaarheid, economie en persoonlijke vrijheid. We willen realistische en betaalbare oplossingen, waarbij ook kleine ondernemers en gezinnen niet de dupe worden van hoge kosten of beperkende regels.	Vervangen de motorrijtuigenbelasting op auto's, bestelbussen en vrachtwagens door 'betalen-naar-gebruik'. Wat je gaat betalen hangt af van het aantal kilometers dat je rijdt, maar ook van het tijdstip (spits/ dal), het traject (regio/stad) en de voor vervuiling relevante eigenschappen van het voertuig (gewicht/uitstoot). Zolang dit er nog niet is, alvast op de wegenbelasting een gewichtscorrectie toepassen voor elektrische auto's, bestelbussen en vrachtwagens. Belasten de volledige vervuiling van een auto, daarom verrekenen we de uitstoot en grondstoffen die nodig zijn om een auto te maken door de BPM te heffen met een CO2-grondslag.	NSC wil dat de auto betaalbaar blijft.
Vraagproductie	Het een-op-een vervangen van alle personenauto's in Nederland door elektrische voertuigen legt een te groot beslag op de wereldvoorraad van benodigde grondstoffen. Daarom zetten we in op het verminderen van het autobezit door te investeren in openbaar vervoer en het fiscaal aantrekkelijk maken van deelmobiliteit. Woon-werkverkeer met de auto wordt teruggedrongen, flex- en thuiswerken wordt gestimuleerd.			Schaffen de verplichting af om CO2-uitstoot van werknemers bij te houden.			In 2030 volledig stoppen met de verkoop van verbrandingsmotoren. Investeren in onderzoek naar het omslagpunt (voor wanneer nieuwe auto) en in een platform/tool die rijders inzicht geeft in wat voor hun persoonlijk de beste keuze is.	
Biobrandstoffen	Biobrandstoffen zijn geen duurzame oplossing voor de transport- en mobiliteitssector. Landbouwgewassen in de tank dragen bij aan natuurverlies en bedreigen de voedselvoorziening. Er komt een einde aan de bijmengverplichting.		Stimuleren de productie van groene waterstof met hoog op vrachtvervoer, inclusief zwaar wegtransport.				Rijksoverheid ondersteunt onderzoek naar duurdzame luchtvaart, zoals elektrisch vliegen, of vliegen op basis van duurzame luchtvaart brandstof, en fuels of waterstof (door heldere bijmengverplichtingen)	We spannen ons in voor een hogere Europese ambitie m.b.t. bijmenging van duurzame vliegtuigbrandstof (SAF) in 2030. We stimuleren innovaties op het gebied van elektrisch vliegen en waterstof.
Laadinfra						Behoud van het totaalpakket op verzorgingsplaatsen. Klassiek tanken, elektrisch laden en een winkel, onder, onder één dak en voor iedereen bereikbaar.		
Emissievrije voertuigen	In 2030 is de mobiliteit volledig duurzaam. Dat gebeurt vooral op basis van elektriciteitWe kiezen voor slimme oplossingen en vervangen niet simpelweg alle fossiele auto's een-op-een door elektrische. In 2030 zijn vrijwel alle nieuwe bestel- en vrachtauto's in Nederland elektrisch.		We stimuleren het gebruik van zero-emissie auto's.			Bij de overgang naar schonere brandstoffen zoals biodiesel, synthetische brandstoffen en waterstof gaan we autogebruik niet ontmoedigen of bereikbaarheid beperken. We zorgen voor een eerlijk speelveld.	Alle zakelijke leaseauto's vanaf 2030 uitstootvrij. Zo ook stimuleren tweedehandsmarkt in Evs.	
Zero-emissie zone's	We werken actief samen met gemeenten en provincies om strenge milieuzones, zoals zero-emissie zones, in te stellen en uit te breiden.			Afschaffen van de milieuzones en weigeren invoering kilometerheffing.		BBB wil paal en perk stellen aan zero-emissie zone's, die voertuigen weren die niet aan dure eisen voldoen.	Op meer plekken 30 km per uur in bebouwde kom. En verlagen maximumsnelheid op snelwegen waar dit op korte termijn nodig is om klimaatdoelen te halen.	

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBBB	 Volt	 NSC
Busvervoer (en OV / regionaal vervoer)	Door de uitbreiding van lightrailverbindingen, zoals de Randstadrail, maken we kleinere woonkernen beter bereikbaar en verminderen we woon-werkverkeer met de auto. Er worden meer (elektrische) bussen ingezet om het openbaarvervoersnetwerk uit te breiden tot een fijnmazig netwerk. Op meerbaanswegen worden rijstroken veranderd in busbanen, zodat het openbaar vervoer, zeker in de splits, sneller en betrouwbaarder wordt dan de auto.		Draaien de bezuiniging op het OV terug en stellen 200 miljoen per jaar beschikbaar voor versterking van het aanbod van busvervoer en goedkopere kaartjes (terugkeer Jongerendagkaart).	Stoppen met het schrappen van bushaltes en brengen verdwenen haltes terug in de regio, zodat ook afgelegen gebieden goed bereikbaar blijven. Investeren in alle vervoerstypen: trein, bus tram en metro.		Hernieuwde investeringen in regionale en landelijke infrastructuur, zoals Nedersaksenlijn (project koppelen aan 1,5% defensie-uitgaven). De uitwerking van de Ontwikkelingsstrategie Grootchalige Infrastructuur moet vaststellen welke grote infrastructurele werken de komende 50 jaar nodig zijn en de route daarnaartoe.	Mobiliteitsvisie met een sterke focus op beter OV, deelvervoer en netwerk van fiets- en wandelpaden. Zorgen dat infrastructurele investeringen passen binnen een langetermijnvisie op inrichting Nederland en omliggende landen. Iedereen in Nederland moet altijd en overal toegang hebben tot bereikbaar, beschikbaar en betaalbaar openbaar vervoer. Spreiden OV-verkeer beter over de dag en de week: door dalkorting op ov-tarief (tijdelijk) te subsidiëren en aanpassen thulswerk- en kilometervergoeding op splits/dal en verschillende werkdagen.	Ticketprijzen OV mogen niet harder stijgen dan inflatie. Inzet op behoud van NS-jongerendagkaart en verkennen mogelijkheid invoering van een ticket voor onbeperkt reizen door het hele land in de daluren. Investeren wegen en spoorlijnen in balans tussen Randstand en regio.
Treinvervoer (en OV / regionaal vervoer)	Het openbaar vervoer wordt minimaal 50% goedkoper, zodat het ov financieel aantrekkelijker wordt dan de auto. Voor mensen met een inkomen tot 150% van het sociaal minimum wordt het openbaar vervoer gratis. De treinreistijd tussen de Randstad en Noord- en Oost-Nederland wordt verkort. De Lelylijn en Nedersaksenlijn komen er zo snel mogelijk. Ook zorgen we voor een nieuwe, snelle treinverbinding tussen Utrecht en Breda. Reizen met de trein moet comfortabel zijn en aansluiten op de behoeften van de reiziger. Het aantal treinen wordt uitgebreid en de treinen worden langer.		Extra geld voor (onderhouds)spoor, voor aantrekkelijk en goedkoop treinvervoer. Er gaan meer internationale treinen rijden.	Afschaffen splitsheffing, zodat reizen met OV voor iedereen betaalbaar blijft. Zetten meer en langere treinen in op drukke trajecten.		We zetten vooral in op vernieuwing. Internationale trein- en busverbindingen krijgen prioriteit als alternatief voor kortereafstandsvluchten. OV moet beschikbaar, betrouwbaar en betaalbaar zijn, ook buiten de Randstad.	Geven internationale treinen prioriteit, en maken internationaal treinreizen makkelijker en goedkoper. Grote steden moeten onderdeel gaan uitmaken van het Europese hogesnelheidsnet. Er komt een Europese organisatie die het spoor coördineert. Realiseren z.s.m. de spoorlijn Amsterdam-Groningen-Bremen en Nedersaksenlijn. Vervangen de vervuulende dieseltreinen door elektrische treinen, verhogen spanning op bovenleiding van 1,5 kV DC naar internationale norm van 25 kV AC, zodat elektriciteit efficiënter wordt gebruikt. Ook beter (Europees) georganiseerd goederenverkeer per spoor.	Hoofdrailnet blijft in handen van NS. Aanleg Lelylijn en Nedersaksenlijn. Zetten in op een betaalbaar en toegankelijk Europees HSL-treinnetwerk.
Luchtvaart	De komende decennia bestaat de duurzame luchtvaart nog niet. Krimp is dus nodig om de luchtvaart binnen de grenzen van klimaat, leefomgeving en veiligheid voor mens en dier te krijgen. De luchtvaartsector wordt volledig meegenomen in de Nederlandse Klimaatdoelen. Te starten met de snelle invoer van een wettelijk CO2-plafond voor de luchtvaart. Er komt een progressieve vliegtaks. Schiphol halveert. Lelystad Airport en vliegveld Twente gaan niet open voor commerciële vluchten. Eindhoven Airport, Maastricht Aachen Airport, Groningen Airport Eelde en Rotterdam The Hague Airport sluiten.		In Europees en internationaal verband ambitieuze afspraken maken over een CO2-prijs voor de luchtvaart, invoering van kerosineaccijns en afschaffen van de btw-vrijstelling op vliegtickets. Verhogen vliegbelasting. Aantal vluchten in Nederland wordt beperkt. Schiphol krimpt (nachtssluiting) en krijgt normenkader voor uitstoot van CO2. Nox en zeer zorgwekkende stoffen. Lelystad Airport niet geopend voor burgerluchtvaart.	Bouwen van een nieuwe luchthaven in de Noordzee en Schiphol tot die tijd verantwoord laten doorgroeien. Investeren in uitbreiding luchthavens van Eindhoven, Rotterdam, Maastricht en Eelde en openen Lelystad airport. Afschaffen van de vliegbelasting. En belastingvrij vliegen binnen het Koninkrijk. Geen verbod op korte vluchten.		Luchtvaart blijft een onmisbare schakel in de vervoersketen. Schiphol blijft een belangrijke internationale hub, waarbij het streven blijft naar minder overlast en uitstoot. Investeren in innovatie en schonere toestellen is van wezenlijk belang. BBB is pas voor de opening van Lelystad Airport voor commerciële vluchten onder voorwaarden dat de PAS-melders volledig zijn gelegaliseerd en er geen laagvliegroutes komen die leiden tot extra hinder en uitstoot.	Eerlijkere prijs voor vliegtickets door kerosine te belasten en douanekosten voor internationale vluchten en internationale treinen gelijk te trekken. Verhogen vliegbelasting en zetten in op differentiatie op basis van vluchtklasse en onderzoeken of we dit kunnen baseren op basis van daadwerkelijke CO2-uitstoot per vlucht. Schiphol vanaf 2026 maximaal 400.000 vluchten per jaar en Lelystad blijft gesloten. Verbieden fossiele kortereafstandsvluchten (650 km).	In internationaal verband pleiten we voor btw op vliegtickets, accijns op kerosine en een afstandsafhankelijke vliegbelasting voor intercontinentale vluchten. Houden vast aan doel om geluidshinder Schiphol met 20% terug te dringen, door te kijken naar het aantal vluchten en een vorm van nachtsluiting. Lelystad Airport niet open voor de commerciële burgerluchtvaart.
Scheepvaart	De scheepvaart investeert in manieren om zuiniger te varen. Bijvoorbeeld met zellen die bijdragen aan de voortstuwing en robots die de romp schoon en glad houden. Voor de scheepvaart komt er een einde aan de belastingvoordelen op fossiele brandstof, er komt net als op benzine accijns op scheepsbrandstof. We maken ons ook hard om dit ook internationaal in te voeren.		Verduurzaming van binnenvaart door versneld in te zetten op innovatieve energieoplossingen zoals batterijcontainers. We leggen meer walstroomvoorzieningen aan.	Vrijstellen van bedrijven in de haven van Rotterdam van het ETS en stikstofregels, zodat de haven onbeperkt kan uitbreiden en floreren.		We stimuleren schonere brandstoffen in de scheepvaart. Ondersteuning vissers voor verduurzaming vissersschepen. Blijven inzetten op vaargeulen tussen windparken zodat visserij kan blijven voortbestaan.	Voeren een scheepvaarbelasting in op basis van NOx- en CO2-uitstoot, hiervoor inzetten om de Akte van Mannheim aan te passen in Europees verband. Afschaffen tonnagewinstregeling en de afdrachtvermindering voor de scheepvaart. Onderzoek naar nucleaire voortstuwing van vrachtschepen.	Ook de binnenvaart zal een aandeel moeten leveren in het verminderen van de uitstoot van schadelijke stoffen. We stellen hiervoor samen met de sector een ambitieus maar realistisch transitiepad op.

Samengesteld door: NVDE								
	 Partij voor de Dieren	 DENK	 ChristenUnie Geef geloof een stem	 Forum voor Democratie	 SGP	 BBB	 Volt	 msc
LANDBOUW								
omvang veestapel	Ruim 70% van het Europese landbouwareaal wordt momenteel gebruikt voor het houden van dieren of het produceren van veevoer en biobrandstoffen. Wanneer we de landbouwgrond die nu gebruikt wordt om dieren vet te mesten of uit te melken, gebruiken om voedsel te telen voor mensen, kunnen we iedereen voeden én houden we grond over om terug te geven aan de natuur, maar ook voor woningbouw. Daarmee lossen we alle (milieu-)problemen die gepaard gaan met veehouderij, zoals de stikstof- en klimaatcrisis, in één klap op. Ons huidige landbouwmodel moet zo snel mogelijk op de schop. Een transitie naar biologisch plantaardig voedsel biedt enorme kansen op alle fronten. Alles wat leeft heeft daar baat bij, ook de boeren. De landbouw kan van probleem tot oplossing worden voor het klimaat. Door werk te maken van bosaanplant, voedselbossen, agrobosbouw en het vergroten van koolstofopslag in de bodem via			Nooit over gaan tot gedwongen onteigening van boeren en ook niet tot vrijwillige uitkoop met belastinggeld.		Geen gedwongen onteigening of gedwongen uitkoop, gedwongen verplaatsing of gedwongen extensivering op basis van stikstof. Instrumenten die leiden tot extensivering, worden alleen toegepast waar strict noodzakelijk voor het behalen van Europese doelen rond natuur- en waterkwaliteit.	Maximaal aantal dieren per hectare. Dit getal ligt lager in de buurt van natuurgebieden. Intensieve veehouderij past niet in een milieuen diervriendelijke landbouw. Wel slimme, ecologisch verantwoorde intensivering voor efficiënter gebruik van grondstoffen en water. Focus ligt op ontwikkelen van veerkrachtige, duurzame voedselsystemen.	In de veeteelt zetten we verdere stappen richting een toekomstbestendige landbouw, die meer in evenwicht is met de omgeving. De hoeveelheid moet beter afgestemd worden op de milieugebruiksruimte en de beschikbare grond in Nederland.
maatregelen broeikasgassen			Door vernatting en minder intensieve grondbewerking wordt de CO2-uitstoot door landgebruik teruggedrongen.				Boeren belonen die investeren in zaken als koolstofopslag, natuurherstel, klimaatmitigatie en -adaptatie en maatregelen ter bevordering van biodiversiteit. Ecoregelingen uitbreiden. Circulaire landbouw wordt naast voedselvoorziening, ook belangrijk voor de bouw- en industriesector. Naar belasting toe op bepaalde broeikasgassen (zoals CO2 en methaan).	
Overig			Er wordt 5 miljard euro extra uitgetrokken om boeren te helpen bij doelsturing, extensivering, agrarisch natuurbeheer en natuurherstel.	Verlagen de energiebelastingkorting voor tuinders en agrarische industrie.		BBB verzet zich tegen opofferen van vruchtbare landbouwgrond voor industrie, windturbines of zonneparken zonder lokale steun	Boeren duidelijkheid bieden, door in kaart te brengen welk type landbouw in welke gebieden plaatsvindt: van zones voor duurzame, hoog-efficiënte landbouw tot gebieden die geschikt zijn voor meer extensieve, natuurinclusieve landbouw.	